

Ženy v české zahraníční politice 2020: optimismus do budoucna?

Pavλίna Janebová

OBSAH

Shrnutí	3
Doporučení	3
Úvod	4
1. Proč potřebujeme ženy v (zahraniční) politice?	5
2. Ženy a mezinárodní politika.....	6
3. Vnímání situace ženami v české zahraniční politice.....	7
4. Cesty ke zlepšení	15
Závěr.....	16

Shrnutí

- Rovné zastoupení žen ve formulaci a výkonu zahraniční politiky je klíčovým tématem jak z pohledu spravedlnosti, tak efektivity.
- 83 % oslovených respondentek se domnívá, že účast žen v politickém rozhodování do něj vnáší témata a úhly pohledu podmíněné jejich genderově specifickou životní zkušeností.
- 93 % oslovených žen aktivních v české zahraniční politice si myslí, že zastoupení žen a mužů v debatě o české zahraniční politice a v její formulaci je nevyrovnané, 83 % tuto situaci považuje za problematickou.
- Podle 79 % oslovených respondentek je zahraniční politika neadekvátně nízkým podílem žen na její formulaci a výkonu negativně ovlivněna.
- 45 % respondentek zastává názor, že míra zapojení žen do formulace a výkonu české zahraniční politiky a diskuse o ní se v posledních deseti letech zvýšila.
- 89 % respondentek uvedlo, že v posledních 10 letech se zvýšilo povědomí o významu tématu rovnosti žen a mužů v jejich pracovním okolí.

Doporučení

- Političtí představitelé a představitelky by měli téma rovnosti žen a mužů systematicky nastolovat a zdůrazňovat jeho význam.
- Ve státních institucích podílejících se na formulaci a výkonu (nejen) zahraniční politiky by měly existovat pracovní pozice dedikované pro řešení agendy rovného zastoupení žen a mužů s odpovídajícími kapacitami a kompetencemi.
- Jednotlivé – státní i nestátní – instituce by měly přijmout závazky ohledně směřování k rovnosti žen a mužů ve svém personálním obsazení a sledovat jejich dosažení prostřednictvím jasně stanovených indikátorů.
- Instituce by měly být flexibilní při nastavování zásad pro sladování pracovního a rodinného života.
- Genderová perspektiva by se měla fakticky, tj. nikoli deklaratorně, promítat do formulace české zahraniční politiky.

Úvod

Když předseda kanadské vlády Justin Trudeau před více než pěti lety představoval svůj první kabinet, vzbudil pozornost mimo jiné fakt, že v něm byli rovnoměrně zastoupeni muži a ženy. Na otázku, proč je to pro něj důležité, odvětil stručně: „Protože je rok 2015.“¹ Poukazoval na to, že uprostřed druhé dekády 21. století neexistují důvody, proč by personální obsazení vládních institucí nemělo, přinejmenším pokud jde o gender, reflektovat složení společnosti. Realita je nicméně taková, že ačkoli emancipace žen v uplynulých dekáдах zaznamenala zásadní vývoj, vedoucí v mnoha vyspělých společnostech ke vzniku prostředí, v němž mají ženy v profesním životě nominálně stejné příležitosti jako muži, jejich rovné zastoupení v politice není vůbec samozřejmostí. Situace v této oblasti se přirozeně liší mezi jednotlivými státy.²

Účast žen na všech úrovních politického rozhodování v žádném případě nelze redukovat na povrchní úroveň – problém skutečně netkví ve vizuální asymetrii zastoupení genderu na fotografiích či v odborných orgánech. Důvody, proč otázce věnovat pozornost, leží v mnohem hlubší rovině. Na rovné zastoupení žen v politice a rozhodování o věcech veřejných lze nahlížet jednak perspektivou **spravedlnosti** – disponují-li ženy stejnými schopnostmi a vzděláním jako muži, nepředstavuje jejich nedostatek ve veřejných funkcích odpovídající stav, a jednak perspektivou vytváření **efektivních politických řešení**, tedy takových, která budou odpovídat na požadavky co největší části demokratické společnosti. Taková řešení logicky vznikají mnohem snáze, pokud je do jejich formulace zapojeno co nejvíce skupin této společnosti. Navzdory častým tendencím téma zastoupení žen zlehčovat a umenšovat jeho význam se jedná o aspekt se zásadními důsledky.

Tématu rovného zastoupení žen byla ve druhé polovině minulého století věnována narůstající pozornost, pokud jde o domácí otázky. V otázkách zahraničních však nejde o téma o nic méně relevantní. Tento text se zaměřuje na zastoupení žen v zahraniční politice³ se zvláštním důrazem na Českou republiku. V první části argumentuje, proč je zastoupení žen ve formulaci i výkonu zahraniční politiky důležitým a nezanedbatelným tématem. V návaznosti na to věnuje pozornost konceptu feministické zahraniční politiky. Následně představuje situaci zastoupení žen v zahraniční politice České republiky a předkládá výsledky průzkumu uskutečněného mezi ženami aktivními v jejich jednotlivých oblastech. V neposlední řadě formuluje doporučení pro zvýšení zastoupení žen v utváření a výkonu české zahraniční politiky.

¹ „Trudeau's 'Because it's 2015' retort draws international attention,“ The Globe and Mail, 5. listopadu 2015, <https://www.theglobeandmail.com/news/politics/trudeaus-because-its-2015-retort-draws-international-cheers/article27119856>.

² „Women in Politics: 2020 – UN Women,“ <https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/women-in-politics-map-2020-en.pdf?la=en&vs=827>.

³ Pod pojem zahraniční politika tento text zahrnuje i související oblast bezpečnostních a obranných politik, evropské politiky a obchodní politiky.

1. Proč potřebujeme ženy v (zahraniční) politice?

Hovoříme-li o tématu žen v zahraniční politice, je třeba brát v úvahu jednotlivé dimenze, v nichž se (ne)účast žen může projevit. Jde 1) o proces **formulace** – vytváření obsahu – zahraniční politiky, 2) o její **výkon** a 3) o její **obsah**, který může otázku situace žen akcentovat. Ačkoli se tento text dotýká i třetí jmenované dimenze, klade důraz zejména na první dvě. Pro ty platí dvě výše naznačené perspektivy, jejichž prostřednictvím lze na zastoupení žen v zahraniční politice nahlížet, tedy perspektiva spravedlnosti a účinných politických řešení. V tom se zahraniční politika ostatně neliší od politik domácích – to, kdo je aktérem zahraniční politiky a jakými pravidly se řídí její tvorba a výkon, je předmětem rozhodování na domácí úrovni.

I pro zahraniční politiku tedy platí, že by ženy, jež představují přibližně **polovinu populace** a obecně disponují **stejně vysokou kvalifikací**⁴ jako muži, měly být do takto klíčové oblasti adekvátně zapojeny. Druhou stránkou je pak **specifický přínos**, který má zapojení žen do zahraniční politiky právě proto, že jde o ženy.

Jak píše Karen E. Smith⁵, výzkum na téma vlivu zastoupení žen na výstupy (outcomes) zahraniční politiky je limitovaný a jeho závěry jsou navíc **nejednoznačné**. Podle některých jsou ženy obecně více náchylné k preferenci mírových/nevojenských řešení či feministických politik, to je nicméně zpochybněno jak řadou dalších výzkumů a argumentů⁶, tak empirickým pohledem na politiku některých žen ve vysokých zahraničněpolitických pozicích. Zaujímání pozic v konkrétních otázkách je ovlivněno řadou faktorů, od kterých je vliv genderu obtížné izolovat⁷.

Jakkoli kontraproduktivní je přehnaná generalizace, je neoddiskutovatelné, že vzhledem k přetrvávajícímu zásadnímu vlivu pohlaví/genderu na socializaci od velmi raného věku se ženy ve svých životech setkávají s řadou zkušeností, které jsou genderově specifické. To implikuje, že do politického rozhodování vnáší **témata a úhly pohledu**, které by při jejich absenci mohly být opomenuty. Zahrnutí ženských hlasů do diskuse neznamená její „obohacení“, nýbrž představuje nezbytný předpoklad toho, že tato diskuse bude plnohodnotná.

To se projevuje např. při řešení konfliktů a postkonfliktní stabilizaci či v otázkách mezinárodního rozvoje. Rovnoprávnost mezi muži a ženami a adekvátní zahrnutí žen do rozhodovacích pozic spolu s jejich ekonomickou aktivitou podle výzkumů vede ke zvýšení ekonomické prosperity⁸. Posílení role žen a jejich adekvátní zapojení do rozhodovacích procesů má pozitivní důsledky v oblasti **bezpečnosti států, rozvoje a hospodářské situace, snižování míry korupce**⁹ a posilování **stability a demokracie**.

⁴ Ženy a muži v datech 2017. Praha: Český statistický úřad, 2017.

<https://www.czso.cz/documents/10180/45709986/30000417.pdf/1fa799cb-c008-4271-a09c-9035e22923cc?version=1.2>.

⁵ Karen E. Smith, „Missing in Analysis: Women in Foreign Policy-Making,“ Foreign Policy Analysis 16, Issue 1 (leden 2020).

⁶ Přehled poskytuje např. Sylvia Bashevkin, Women as Foreign Policy Leaders (New York: Oxford University Press, 2018).

⁷ Smith, „Missing in Analysis: Women in Foreign Policy-Making“: 133.

⁸ Jonathan Woetzel, James Manyika, „How Advancing Women’s Equality Can Add \$12 Trillion to Global Growth“, McKinsey & Company, 2015. <http://mckinsey.com/featured-insights/employment-and-growth/how-advancing-womens-equality-can-add-12-trillion-to-global-growth>; „Women’s Participation in Peace Process,“ Council on Foreign Relations. <http://cfr.org/interactive/womens-participation-in-peace-processes/research>.

⁹ Jamille Bigio, Rachel Vogelstein. Understanding Gender Equality in Foreign Policy. What the United States can do. Washington, DC/ New York: Council on Foreign Relations, 2020.

<https://www.cfr.org/blog/understanding-gender-equality-foreign-policy-what-united-states-can-do>; „Proč podporovat vyvážené zastoupení v politice – Fórum 50 %“

2. Ženy a mezinárodní politika

Jak bylo zmíněno výše, zahraniční politika a s ní související politiky bezpečnostní, obranná, obchodní atd. nepředstavovaly primární oblast řešení otázek rovného zastoupení žen, jakkoli byly tyto otázky na mezinárodní úrovni v obecné rovině předmětem např. **Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen** (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women) z roku 1979¹⁰ nebo **Pekingské deklarace a akční platformy** (Beijing Declaration and Platform for Action) z roku 1995¹¹. Ty se zaměřovaly na principy a kroky k jejich realizaci, které se signatářské státy zavázaly podniknout v rámci svého domácího prostředí s cílem zamezit diskriminaci žen, resp. odstranit překážky pro účast žen ve všech oblastech veřejného i soukromého života.

V roce 2000 došlo prostřednictvím Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1325 ke vzniku agendy **Ženy, mír a bezpečnost** (Women, peace and security, WPS), jejíž obsah se přímo dotýká oblasti vnějších politik. Jejím cílem je zvýšení účasti žen při rozhodovacích procesech týkajících se řešení konfliktů, jejich prevence a postkonfliktní rekonstrukce a zabránění porušování práv žen s důrazem na prevenci sexuálního násilí. Rezoluce reagovala na skutečnost, že ačkoli účast žen při prevenci a řešení konfliktů je často omezená, jsou to právě ony, kdo bývá jejich průběhem nejvíce negativně zasažen.¹²

Ve druhé dekádě 21. století se k hodnotám prosazování genderové rovnosti ve formulaci, výkonu i obsahu svých zahraničních politik přihlásila řada států i ve svých zahraničních politikách. Nejviditelnějším byl pravděpodobně případ Švédska, které se v roce 2014 pod vedením ministryně zahraničních věcí Margot Wallström přihlásilo k principům **feministické zahraniční politiky**. Jeho příklad pak následovala Kanada v roce 2017, Francie, Lucembursko či Mexiko v roce 2019.¹³

Koncept feministické zahraniční politiky se v různých pojetích liší. Obecně lze říct, že navzdory svému názvu klade důraz na to, aby do zahraniční politiky byly adekvátně zapojeny nejen ženy, ale i další skupiny, které jsou v tradičně dominujícím pojetí mezinárodní politiky, formulovaném v pojmech moci a vojenské síly, **marginalizované**,¹⁴ přestože jsou často negativně ovlivněny jejími dopady. V pojetí Švédska se jedná o „pracovní metodu a perspektivu“ vycházející ze závazku posilovat při realizaci zahraniční politiky práva (rights) všech žen a dívek, jejich zastoupení (representation) a zdroje (resources) a přitom brát v úvahu různou realitu (reality), ve které žijí. Cílem švédské feministické zahraniční politiky je změna struktur a posílení viditelnosti žen a dívek coby aktérek procesů v mezinárodním prostředí. Jakkoli těžiště feministické zahraniční politiky tkví v aktivitách a politikách směrem ven, tedy ve vlastním obsahu zahraniční politiky, ideje obsažené v konceptu zahraniční politiky úzce souvisí i s výše zmíněným domácím nastavením zahraničněpolitického aparátu – účast žen na tvorbě a výkonu zahraniční politiky přispěje k reprezentativnosti a kvalitě jejich výstupů.

<https://padesatprocent.cz/cz/podpora/argumenty-pro-vyvazene-zastoupeni/proc-podporovat-vyvazene-zastoupeni-v-politice>.

¹⁰ „OHCHR: Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW),“ <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/cedaw/pages/cedawindex.aspx>.

¹¹ „Fourth World Conference on Women Beijing Declaration,“ <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/declar.htm>.

¹² The Impact of Conflict on Women and Girls. A UNFPA Strategy for Gender Mainstreaming in Areas of Conflict and Reconstruction. Bratislava: 2001. https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/impact_conflict_women.pdf.

¹³ International Women's Development Agency, Feminist Foreign Policy in Practice. <https://iwda.org.au/assets/files/Comparative-analysis-of-feminist-foreign-policies.pdf>.

¹⁴ „Centre for Feminist Foreign Policy: Feminist Foreign Policy,“ <https://centreforfeministforeignpolicy.org/feminist-foreign-policy>.

3. Vnímání situace ženami v české zahraniční politice

Asociace pro mezinárodní otázky dlouhodobě věnuje pozornost zastoupení žen v české zahraniční politice a míře jejich zastoupení jak v diskusích o mezinárodněpolitických tématech¹⁵, tak v samotném výkonu zahraniční politiky.¹⁶ Jak naznačují existující přehledy¹⁷, nebylo zastoupení žen v institucích relevantních pro českou zahraniční, bezpečnostní a evropskou politiku v polistopadové historii České republiky nikdy nijak vysoké. V České republice doposud žena nezastávala post prezidentky, předsedkyně vlády či ministryně zahraničních věcí. Ministryně obrany měla ČR tři, ministryni průmyslu a obchodu jednu. Na Ministerstvu zahraničních věcí aktuálně působí ze sedmi náměstků dvě ženy na pozicích náměstkyní, obě nicméně jako náměstkyně člena vlády bez odpovědnosti za řízení konkrétní sekce ministerstva. Na Ministerstvu obrany působí náměstkyně tři z celkových devíti, na Ministerstvu průmyslu a obchodu jsou z osmi náměstků ženy tři. Milena Hrdinková je aktuálně z dosavadních čtyř osob na pozici tajemníka pro evropské záležitosti jedinou ženou. Mezi českými poslanci najdeme 22,5 % žen a mezi senátory 14,8 %. Z osmnácti členů zahraničního výboru PSP jsou dvě ženy, stejně jako ve výboru pro evropské záležitosti a v obranném výboru. Mezi členy senátního výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost nejsou ženy zastoupeny vůbec, stejně jako mezi členy senátního výboru pro záležitosti Evropské unie. Mezi jednadvaceti členy Evropského parlamentu je aktuálně 7 žen. Nedostatečné zastoupení žen ve volených funkcích jde samozřejmě na vrub i jejich nevyváženého zastoupení na kandidátkách a v orgánech politických stran.¹⁸

V rámci zpracování této studie jsme ženám, které se profesionálně věnují tématům souvisejícím se zahraniční politikou, rozeslali krátký anonymní dotazník zkoumající jejich názory a postoje týkající se rovnosti žen a mužů v této tradičně dominantně mužské oblasti. Mezi oslovenými respondentkami byly ženy působící ve státních institucích zabývajících se zahraniční politikou, tedy na Ministerstvu zahraničních věcí, obrany, průmyslu a obchodu, na mezinárodních odborech dalších ministerstev či na Úřadu vlády, Češky působící v mezinárodních organizacích a institucích EU, expertky zkoumající mezinárodní vztahy na univerzitách a ve výzkumných institucích či think-tancích, stejně jako novinářky zabývajících se tématy souvisejícími se zahraniční politikou. Pohledy těchto žen tedy vycházejí z intenzivní a leckdy dlouhodobé zkušenosti s realitou, v níž se každodenně pohybují. Dotazník jsme adresovali celkem 198 ženám, z nichž 52 jej vyplnilo. Jeho návratnost tedy byla 26,3 %.

¹⁵ „Databáze expertek,“ <https://database-expertek.amo.cz/>.

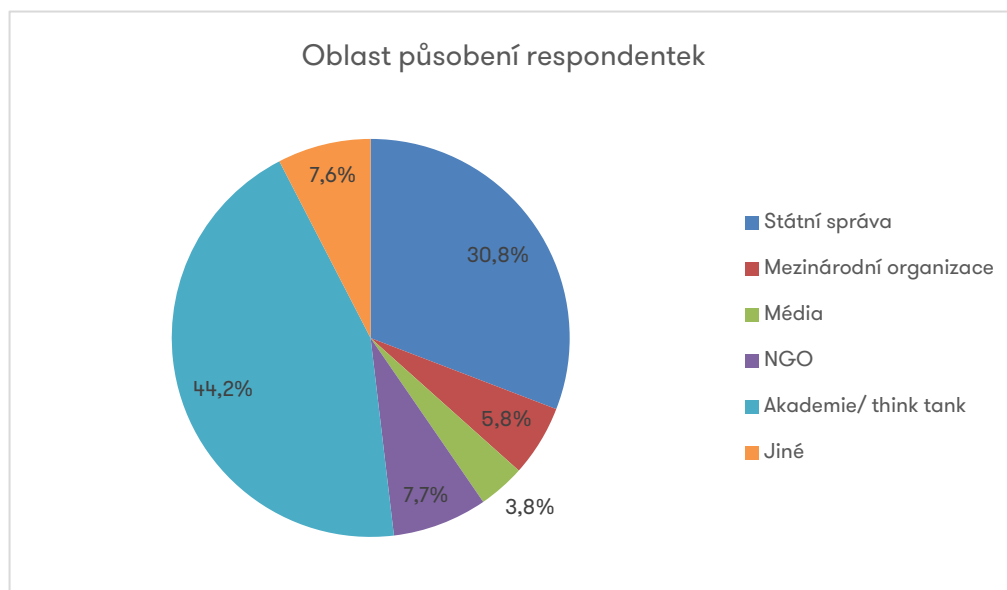
¹⁶ Vít Borčany. Ženy v české evropské, zahraniční a bezpečnostní politice. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky (AMO), 2017. http://www.amo.cz/wp-content/uploads/2017/09/AMO_zeny-v-ceske-evropske-zahranicni-a-bezpecnostni-politice.pdf.

¹⁷ Vít Borčany. Ženy v zahraniční a obranné politice – infografika. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky (AMO), 2019. <https://www.amo.cz/cs/zeny-v-ceske-zahranicni-evropske-a-bezpecnostni-politice/zeny-v-zahranicni-a-obranne-politice-infografika/>, Vít Borčany. Ženy v české evropské politice – infografika. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky (AMO), 2019. <https://www.amo.cz/cs/zeny-v-ceske-zahranicni-evropske-a-bezpecnostni-politice/zeny-v-ceske-evropske-politice-infografika/>.

¹⁸ Pavlína Janebová, „Ženy v politice? Finský scénář u nás nečekejme,“ Alarm, 18. prosince 2019, <https://a2larm.cz/2019/12/zeny-v-politice-finsky-scenar-u-nas-necekejme/>.

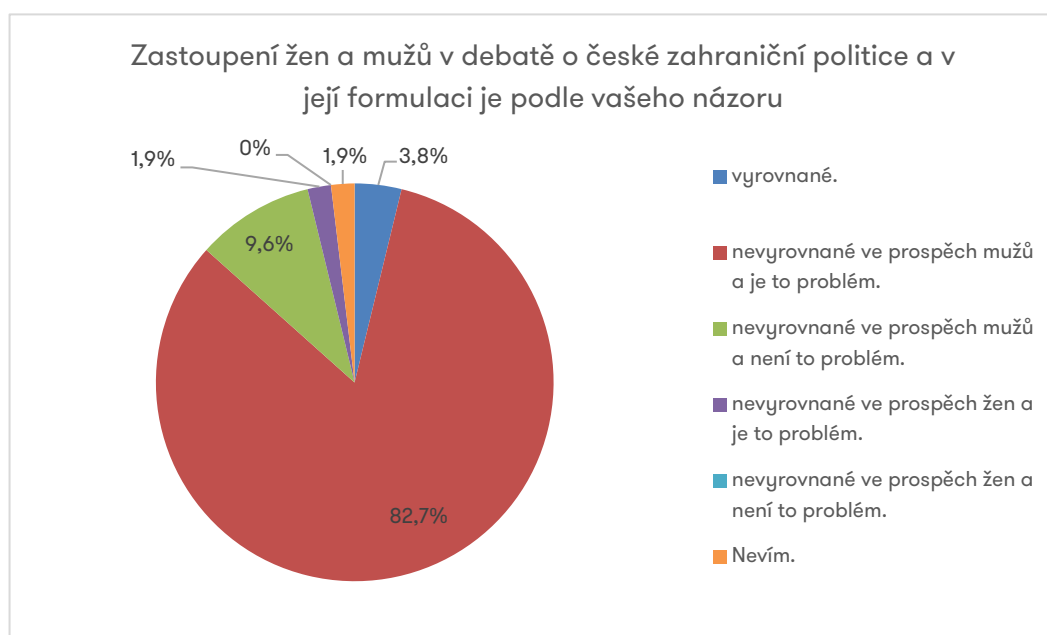
Graf 1

Zdroj: autorka.

K interpretaci výsledků dotazníku je přirozeně třeba přistupovat s vědomím přímého zapojení respondentek do reality české zahraniční politiky, a tedy vzájemného vlivu mezi nimi a sledovaným prostředím. Namísto exaktního a objektivního zhodnocení zastoupení žen v české zahraniční politice výsledky dotazníku poskytují obraz o tom, jak je situace vnímána jejími přímými aktérkami. Za účelem získání hlubšího vhledu do tématu bylo dále uskutečněno deset polostrukturovaných rozhovorů s vybranými zástupkyněmi výše popsané skupiny. Z poskytnutých odpovědí jednoznačně vyplynulo, že 93 % respondentek se domnívá, že **zastoupení žen a mužů v debatě o české zahraniční politice a v její formulaci je nevyrovnané** ve prospěch mužů. 83 % přitom považuje tuto situaci za problematickou, přičemž 10 % nikoli.

Graf 2

Zdroj: autorka.

Respondentky se při rozhovorech obecně shodovaly v tom, že tématu rovného zastoupení žen v české zahraniční politice by měla být věnována pozornost proto, že se jedná o otázku **spravedlnosti**, přičemž to platí pro všechny oblasti veřejného života, jehož je zahraniční politika součástí. Zmiňován byl i aspekt adekvátního **využití kapacit** žen. Jedna z respondentek shrnula, že z rovného zastoupení žen v (zahraniční) politice „benefitují jak ženy, tak celá společnost“.

V oblasti státní správy je zastoupení žen vnímáno jako vyšší v institucích zabývajících se evropskými politikami, jako opačně je v tomto ohledu naopak vnímána situace v oblasti obranných politik. Míra zastoupení žen klesá s rostoucím významem pozic v hierarchii – čelí problému **tzv. skleněného stropu**¹⁹. Z rozhovorů vyplynulo, že převaha mužů je patrná i v oblasti výzkumu mezinárodních vztahů, např. pokud jde o personální obsazení institucí nebo o vnímání feministických přístupů ve výzkumu.

Jako možné příčiny vnímané nerovnosti v zastoupení žen a mužů respondentky v dotazníku uváděly např. nedostatečné množství **vzorů**, tedy úspěšných žen ve vůdčích pozicích, které by byly viditelné a poskytovaly tak příklad ženám nacházejícím se v začátcích své studijní či kariérní dráhy. Respondentky zmiňovaly i častou nepropustnost tradičně dominantně „mužských“ **sítí**. Podobně jako v dalších oblastech hraje roli i přetrvávající nerovnoměrné rozdělení činností souvisejících s péčí o rodinu a domácnost mezi ženami a muži či nedostatečné podmínky pro **sladění tzv. „pracovního“ a „osobního“ života** v řadě institucí. V neposlední řadě bylo zmiňováno i časté nižší sebevědomí žen, navzdory jejich objektivním schopnostem a kvalifikaci, a pocítované **předsudky** na straně mužů ve vůdčích pozicích vůči ženám jako postrádajícím schopnost analytického a strategického myšlení. Během rozhovorů bylo opakovaně zmíněno, že zatímco selhání muže ve vysoké/vedoucí pozici je zpravidla chápáno jako chyba jednotlivce, u ženy na stejné pozici často dochází ke zdůvodňování selhání právě na základě genderu.

Při pohledu na vnímání tématu rovnosti žen a mužů českou společností obecně, tedy nikoli pouze v souvislosti se zahraniční politikou, se ukazuje, že obyvatelé České republiky stále mají tendenci přejímat některé **stereotypy** týkající se genderových rolí – např. podle šetření Eurobarometru 83 % českých respondentů/respondentek souhlasí s názorem, že ženy se častěji než muži rozhodují na základě svých emocí, 77 % se pak domnívá, že hlavní rolí ženy je péče o domácnost a rodinu, zatímco podle 72 % respondentů je hlavní rolí muže vydělávat peníze. Hodnota celkového indexu tendence podléhat genderovým stereotypům byla v případě České republiky šestá nejvyšší ze všech tehdejších 28 členských států.²⁰ Hodnota indexu předčila celounijní průměr v případě všech členských států s komunistickou historickou zkušeností. Navzdory tomu, že důraz na rovnoprávnost v pojetí role ženy v ideologii vládnoucích komunistických stran byl relativně velký, tlak na tuto rovnoprávnost pocházel do velké míry „shora“, v praktickém životě žen navíc skutečnou „rovnoprávnost“ neznamenal a v návaznosti na demokratickou transformaci v 90. letech minulého století byl opuštěn v rámci distancování se od komunistické historie.²¹

Podle 79 % respondentek dotazníku je zahraniční politika neadekvátně nízkým podílem žen na její formulaci a výkonu **ovlivněna negativně**. Žádná z respondentek nemá opačný názor, tedy že by nedostatečné zastoupení žen mělo na zahraniční politiku kladný vliv, 17 % si nicméně v tomto ohledu není jistých.

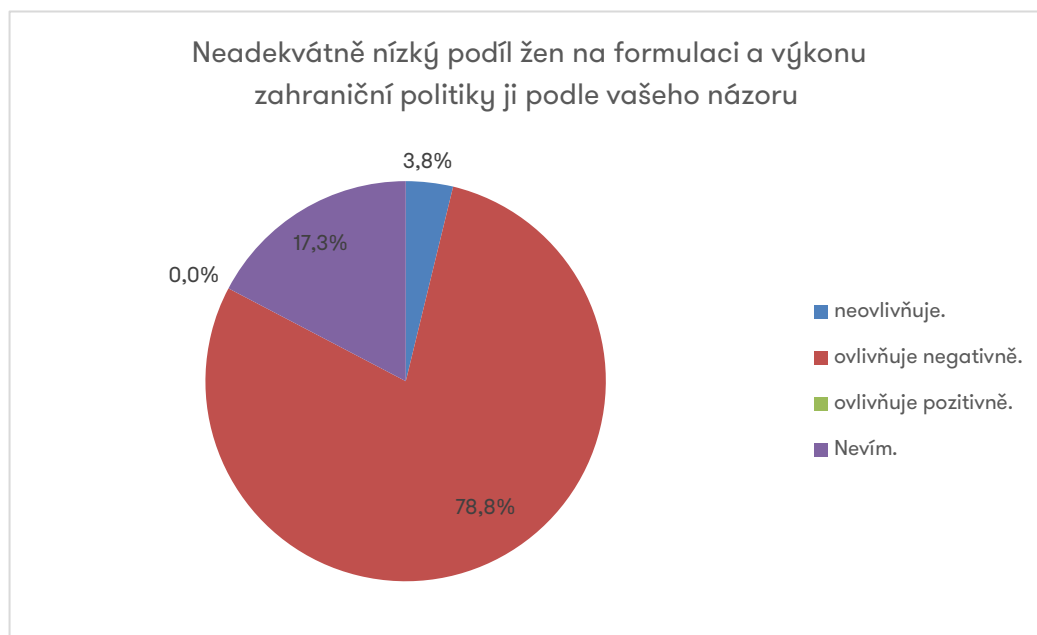
¹⁹ „Skleněný strop – Fórum 50 %“, <https://padesatprocent.cz/cz/skleneny-strop>.

²⁰ „Special Eurobarometer 465 – Gender Equality 2017 – Portál veřejně přístupných dat EU“, https://data.europa.eu/euodp/cs/data/dataset/S2154_87_4_465_ENG.

²¹ Míla O'Sullivan, Kateřina Krulišová, „This agenda will never be politically popular: Central Europe's anti-gender mobilization and the Czech Women, Peace and Security agenda,“ *International Feminist Journal of Politics*, 22:4, 532.

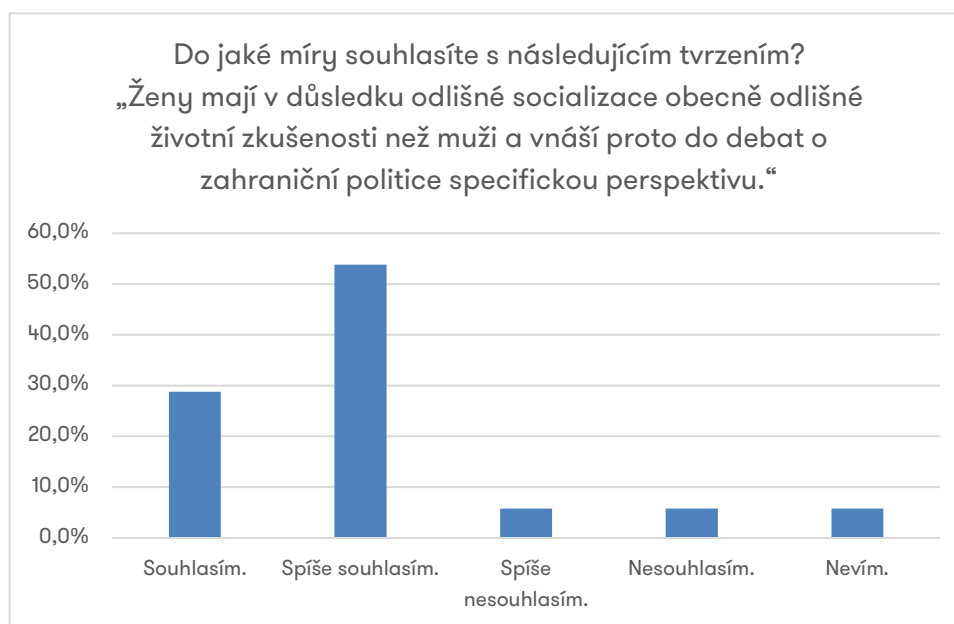
Graf 3

Zdroj: autorka.

S tvrzením, že ženy mají v důsledku odlišné socializace obecně odlišné životní zkušenosti než muži a vnáší proto do debat o zahraniční politice **specifickou perspektivu**, souhlasí nebo spíše souhlasí 83 % respondentek, přičemž nesouhlas jich vyjádřilo 12 %. 64 % respondentek pak souhlasí nebo spíše souhlasí s tvrzením, že ženy obecně vnáší do formulace a výkonu zahraniční politiky důraz na **konsenzuální a mírová řešení**. Svůj nesouhlas v tomto případě vyjádřilo 23 % dotazovaných.

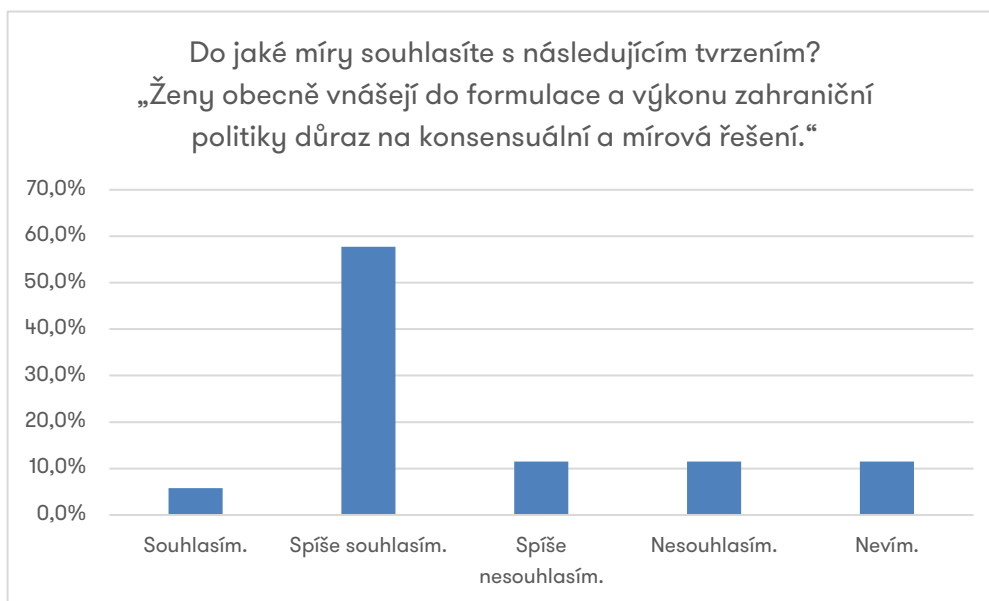
Graf 4

Zdroj: autorka.

Graf 5

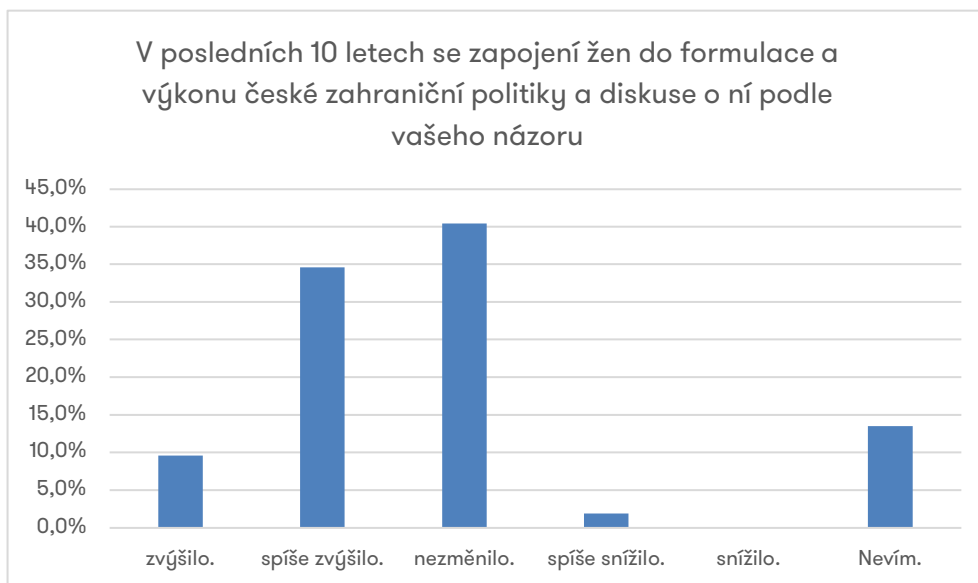
Zdroj: autorka.

Lze legitimně namítnout, že takovéto připisování specifických vlastností lidem na základě jejich genderu není akceptovatelné a představuje obdobný předsudek jako např. to, že prioritou většiny žen je péče o rodinu. Jak bylo nicméně zmíněno výše, je prokázáno, že zapojení žen do mírových procesů zajistí jejich **stabilnější a déletrvající výsledky**. Jde především o to, že perspektivy vycházející ze životních zkušeností žen se od těch mužských často liší a nutí své nositelky k zohledňování klíčových aspektů reality, s nimiž muži často přímou zkušenost nemají.

Relativně pozitivně lze interpretovat odpovědi na otázky týkající se trendů ve vnímání tématu rovnosti žen a mužů v zahraniční politice. 45 % respondentek se domnívá, že míra zapojení žen do formulace a výkonu české zahraniční politiky a diskuse o ní se **v posledních deseti letech (spíše) zvýšila**, zatímco 40 % si myslí, že nedošlo ke změně. Plných 89 % respondentek ale uvedlo, že v posledních 10 letech se (spíše) zvýšilo povědomí o významu tématu rovnosti žen a mužů **v jejich pracovním okolí**. Toto povědomí s sebou nicméně, jak vyplynulo z rozhovorů, nutně nenese identifikaci tématu jako důležitého samo o sobě, nýbrž spíše reflexi toho, že jej za významné považují externí aktéři – typicky se jedná o percepci veřejnosti nebo některých donorů, případně Evropské unie. Tento pocit externího tlaku a zároveň absence vlastního ztotožnění se s danými principy často vede k formalistickému přístupu při jejich naplňování. Tlak na vyšší zastoupení žen je v některých případech negativně vnímán jejich mužskými kolegy, kteří si připadají znevýhodnění. 86 % respondentek se domnívá, že v následujících deseti letech lze v jejich pracovním okolí očekávat **další nárůst významu tématu**.

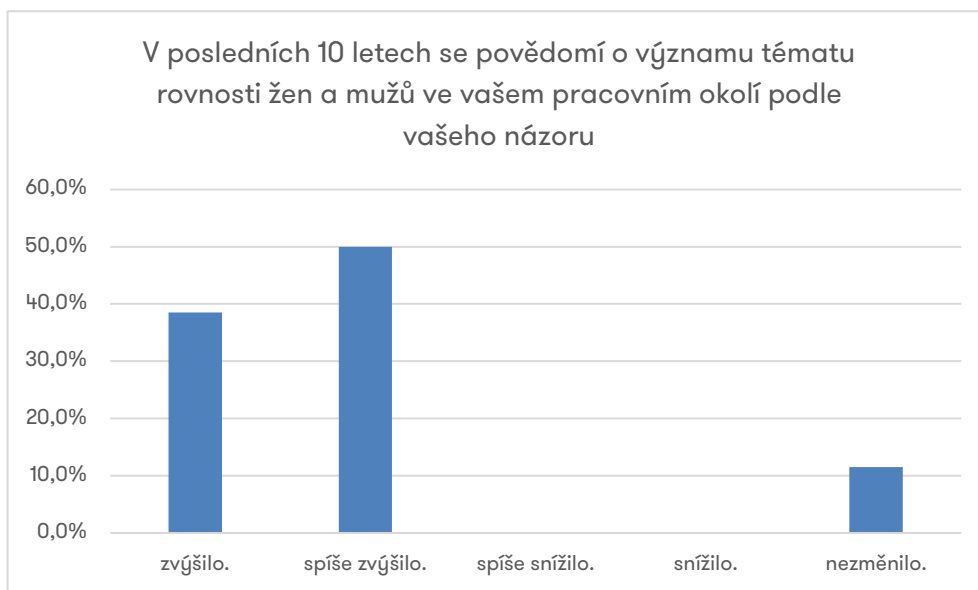

Graf 6

Zdroj: autorka.

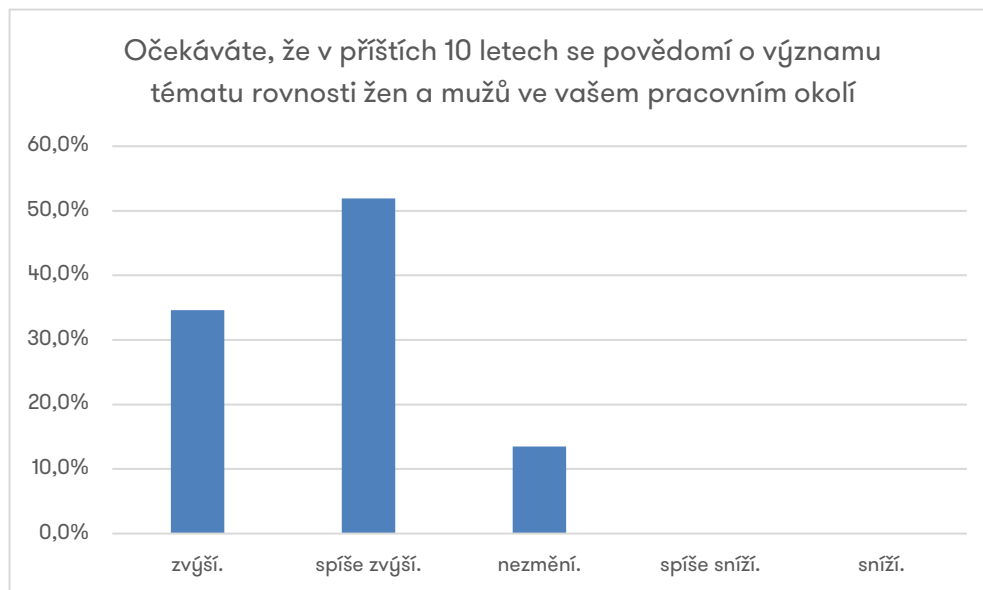
Graf 7

Zdroj: autorka.

Graf 8

Zdroj: autorka.

Výsledky dotazování ukazují na to, že v oblasti zastoupení žen v české zahraniční politice existuje podle jejich vlastních názorů prostor pro zlepšení. Zároveň je zřejmé, že viditelnost tohoto tématu narůstá, stejně jako množství aktérů a akterek, kteří jsou si vědomi jeho významu a jsou ochotni jej nastolovat.

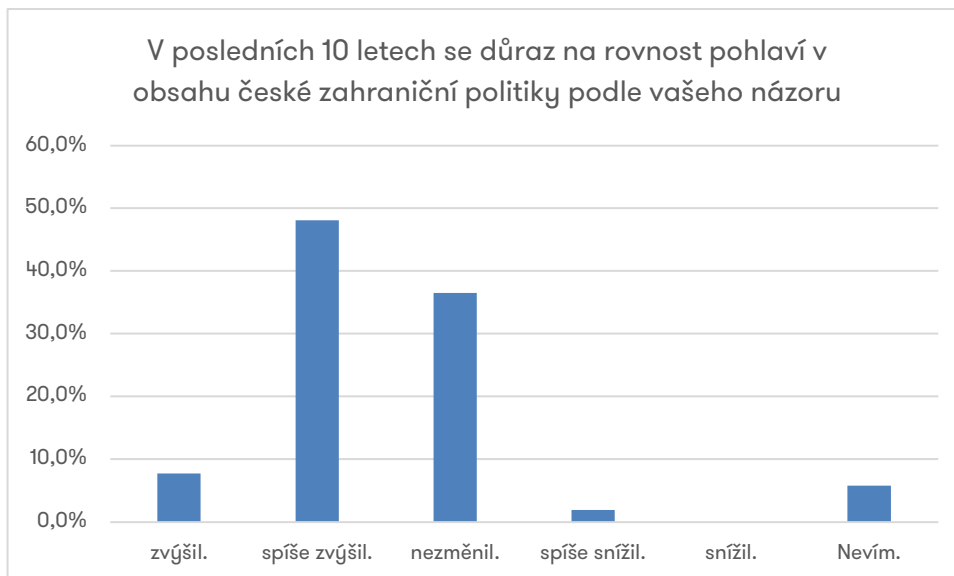
Vedle otázek na zastoupení žen ve tvorbě a výkonu české zahraniční politiky se dotazník věnoval i jejímu obsahu. Podle 56 % respondentek se **v posledních deseti letech zvýšil důraz na rovnost pohlaví** v obsahu české zahraniční politiky, zatímco 37 % respondentek se domnívá, že nedošlo ke změně. Nárůst důrazu na rovnost pohlaví v obsahu české zahraniční politiky v příštích deseti letech pak očekává 73 % dotazovaných. Z rozhovorů vyplynulo, že Česká republika není vnímána jako lídr a ani sama sebe tak nevnímá v prosazování těchto otázek na mezinárodní úrovni a své pozice vyjadřuje spíše podporou severovýchodních států než vlastními iniciativami. **Koncepce zahraniční politiky České republiky z roku 2015** deklaruje záměr ČR podílet se na celosvětovém posílení postavení žen ve společnosti v kontextu obecné podpory lidských práv, ačkoli zároveň uznává, že téma přesahuje rámec problematiky lidských práv či rozvoje²². Genderová rovnost je zmíněna jako průřezová priorita v rámci důrazu na respekt k lidským právům i ve **Strategii zahraniční rozvojové spolupráce ČR**.²³

²² „Koncepce české zahraniční politiky – Ministerstvo zahraničních věcí České republiky,“ https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analyzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html.

²³ „Strategie zahraniční rozvojové spolupráce ČR 2018–2030 – Česká rozvojová agentura,“ <http://www.czechaid.cz/strategie-zahranicni-rozvojove-spoluprace-cr-2018-2030/>.

Graf 9

Zdroj: autorka.

Graf 10

Zdroj: autorka.

4. Cesty ke zlepšení

Vyrovnanějšího zastoupení žen v procesu formulace a výkonu zahraniční politiky lze docílit podniknutím některých konkrétních kroků, z nichž řada byla realizována ve státech, které se rozhodly ve svých zahraničních politikách systematicky zohledňovat princip genderové rovnosti. Jedná se např. o vytváření pracovních pozic v odpovědných institucích, jejichž náplní je věnovat se zakotvení principu **genderového mainstreamingu** v jejich rámci, jeho posouvání a dohlížení na jeho dodržování. V ideálním případě by se mělo jednat o pozici, která je v personální hierarchii těchto institucí dostatečně vysoko a reflektuje tak **význam**, který je tématu přikládán²⁴. Je-li agenda rovnosti žen a mužů přidružena k agendě řadového pracovníka či pracovnice, případně je na ni alokována minimální část jeho pracovního úvazku, není vysílaný signál o prioritě tématu příliš přesvědčivý. Na úrovni jednotlivých českých ministerstev působí tzv. **gender focal points**, tedy osoby pověřené koordinací agendy rovnosti žen a mužů, k níž mají nicméně alokovanou pouze polovinu pracovního úvazku, přičemž organizační nastavení a kompetence osob na těchto pozicích se liší ministerstvo od ministerstva.²⁵ S tím úzce souvisí potřeba toho, aby političtí představitelé a představitelky kladli na téma dostatečný důraz, a to jak směrem dovnitř zahraničněpolitického aparátu, tak směrem k veřejnosti.

Některé státy vědomě usilují o zvýšení počtu žen na existujících seniorních pozicích v rámci institucí odpovědných za zahraniční politiku, případně podíl žen na velvyslaneckých postech.²⁶ Legitimita nastavování vyrovnaného zastoupení žen a mužů na vysokých/vedoucích pozicích – tedy využití mechanismů na způsob **kvót** – může být diskutabilní, vzhledem k tomu, že obsazení těchto pozic je obvykle meritorní otázkou a má tedy ideálně vycházet ze schopností a zkušeností, nikoliv genderu jednotlivých kandidátů a kandidátek. V českém prostředí je otázka kvót na zastoupení žen vnímána jako kontroverzní.²⁷ Na druhou stranu je zjevné, že ženy čelí při dosahování příslušných zkušeností řadě kariérních překážek a jejich nevyrovnané zastoupení na vyšších pozicích je odrazem tohoto nerovného prostředí – na kvóty tak lze nahlížet jako na prostředek jeho **narovnání**.

Mezi způsoby, jak situaci nevyrovnaného zastoupení žen v české zahraniční politice řešit, dominuje podle odpovědí respondentek dotazníku potřeba **adekvátní komunikace** tohoto tématu ve veřejném prostoru, včetně věnování adekvátní – a kontinuální – pozornosti **vyváženosti a diverzitě** v rámci odborných těles a institucí. Ve velkém množství odpovědí bylo jako potřebné zmíněno nastavení lepších/flexibilnějších podmínek pro **sladování práce a péče o rodinu**, a to jak ve státní správě, tak v ostatních oblastech zabývajících se zahraniční politikou. Nezbytností k dosažení pokroku je např. stanovení **konkrétních a měřitelných cílů**. Za důležitou považují respondentky i aktivitu ze strany samotných žen – např. vytváření **sítí** a vzájemná podpora a nastavování vzorů, případně např. mentoringových aktivit. Názory respondentek rozhovorů potvrdily, že úsilí

²⁴ „Ambassadors for Gender Equality: Who They Are, What They Do, and Why They Matter,” Council on Foreign Relations, 13. května 2020, <https://www.cfr.org/blog/ambassadors-gender-equality-who-they-are-what-they-do-and-why-they-matter>.

²⁵ „Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v České republice na léta 2014-2020 – Úřad vlády České republiky,” https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Strategie_pro_rovnost_zen_a_muzu_2014-2020.pdf.

²⁶ Přehled o počtu žen na pozici velvyslankyně v různých zemích nabízí např. „The #Shecurity Index. Edition 2020,” <http://shcurity.info/wp-content/uploads/2020/10/SHEcurity-Index-final.pdf>. Mezi českými velvyslanci je aktuálně 18 % žen – Vít Borčany, Velvyslanci České republiky 2020 – infografika, <https://www.amo.cz/cs/agenda-pro-ceskou-zahranicni-politiku/velvyslanci-ceske-republiky-2020-infografika/>.

²⁷ „Ženy mají o politiku stejný zájem jako muži. Veřejnost jejich zapojení podporuje,” Fórum 50 %, <https://padesatprocent.cz/cz/zeny-maji-o-politiku-stejny-zajem-jako-muzi-verejnost-jejich-zapojeni-podporuje>.

o dosažení rovného zastoupení žen a mužů v zahraniční politice by mělo zároveň přicházet „shora“ – tzn. od politických představitelů a v rámci institucí, i „zdola“, tedy prostřednictvím neformálních iniciativ vycházejících od samotných akteček. Neopomenutelnou roli má samozřejmě **školsství**, které by mělo věnovat pozornost otázkám vyrovnaného zastoupení žen od nejnižších stupňů. Obecná shoda panuje na tom, že debata by měla být mainstreamovější a samozřejmě zahrnovat i muže.

Závěr

V Česku není téma zastoupení žen ve veřejných otázkách široce reflektované a v případech, kdy se ve veřejném prostoru objeví, bývá jeho význam často bagatelizován. Cílem tohoto textu bylo představit pragmatické argumenty pro to, aby problematika adekvátního zapojení perspektivy žen do formulace a výkonu zahraniční politiky a diskuse o ní byla brána vážně. Nejedná se o arbitrární požadavek ani zanedbatelný nedostatek bez vlivu na politickou realitu. Naopak, kromě toho, že jde o otázku spravedlnosti, pouze adekvátní zapojení žen zajistí reprezentativnost a funkčnost politik pro celou společnost.

Česká republika se po téměř třiceti letech své samostatné demokratické existence nachází na cestě k rovnému zastoupení žen v zahraniční politice takřkajíc na půl cesty. Zatímco ženy na významných pozicích odpovědných za zahraniční politiku jsou spíše podreprezentované, z uskutečněného dotazníkového šetření vyplývá, že ženy aktivně působící v české zahraniční politice vnímají, že se situace vyvíjí směrem k lepší reflexi tématu a k posilování zastoupení žen v různých podoblastech souvisejících s českou zahraniční politikou.

V tuto chvíli pravděpodobně nelze realisticky očekávat, že se Česká republika rozhodne přihlásit se k feministické zahraniční politice a přijmout její výše popsané principy beze zbytku. Zohledněním klíčového významu genderové perspektivy a zastoupení žen na domácí úrovni nicméně může pokračovat v cestě správným směrem. Nezbytným dalším krokem je uznání důležitosti tématu a zahájení diskuse na dostatečně vysoké politické úrovni a se zapojením klíčových představitelů – a v první řadě uvědomění, že rovné zastoupení žen v zahraniční politice je něčím, z čeho bude Česká republika benefitovat.

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)

AMO je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Tento přední český zahraničně politický think-tank není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskusi.

+420 224 813 460

www.amo.cz

info@amo.cz

Žitná 608/27, 110 00 Praha 1

www.facebook.com/AMO.cz

www.twitter.com/amo_cz

www.linkedin.com/company/amocz

www.youtube.com/AMOCz

Pavčina Janebová

Pavčina Janebová je zástupkyně ředitele Výzkumného centra AMO. Odborně se zabývá českou zahraniční a evropskou politikou, zejména v kontextu středoevropské spolupráce. V AMO se věnuje mimo jiné koordinaci projektů na téma posílení zastoupení žen v české zahraniční politice.

pavlina.janebova@amo.cz

[@PavlinaJanebova](https://twitter.com/PavlinaJanebova)

Projekt byl realizován za finanční podpory Úřadu vlády České republiky.